

Сестрыця Галя.

Оповидання.

Старый Иванъ Лаврусь скынувъ обрыдлыву сльозу, що пробигла по всьому выдови й повысла йому на довгому сывому вусови. Винъ скынувъ сльозу сердячсь,—бо хиба жъ подоба плакаты старому дидови, що вже йому на п'ятый десятокъ звернуло? Ни, се брыдня! Де люлька?

И винъ знову почавъ распалюваты свою люльку, що трычи вже їи распалювавъ, и трычи вона гасла. Але жъ и сього разу не довго вона стремилла въ зубахъ у Йвана. Зновъ обляглы чорни думы сыву йому голову, и похылылася голова надъ столомъ. А люлька, зновъ забута, лежала доси вже пидъ ногами, и Йванъ їи не бачывъ: винъ теперь ничего не бачывъ у сїй хати, бо не наче якыйсь туманъ застылавъ йому очи, не дававъ глядиты. Ось винъ усе бильшае та бильшае, сей туманъ, ось уже винъ зовсимъ заслонывъ йому очи, и щось гаряче пробигло по щоци и зновъ повысло на сывому вусови. Эге, п'ятый десятокъ доживае,—не мало рокивъ проживъ, та не плакавъ никола Йванъ, хиба що якъ хлопцемъ малымъ бувъ, а теперь довелоса заплакаты.

Та й не дурно жъ старый плаче: його дружыны, що зъ нею винъ мало не трыдцять рокивъ проживъ, якъ рыба зъ водою проживъ, теперь їи нема: вона лежыть мертва у холодній ями. Що винъ, старый, теперь дїятыме на свити самъ, одынокый, та ще й зъ трьома дитьмы малымы? Не давъ же Господь йому щастя: вси вельки повмиралы, зосталыся дома тилькы мали,—дванадцятий рочокъ найстаршїй дивчыни Гали. Ось де вони вси трое сплять тыхо, впокійно; тилькы у Гали знаты ще сльозы на лычку: мабутъ плакала такъ, якъ отсе теперь винъ, старый, плаче.

И зновъ щось гаряче по щоци—кить-кить. Але винъ того вже не чує. „Двадцять и шість рокивъ зъ тобою, Насте, прожылы, а теперь довелось розлучатися“...

И почало йому, старому, згадуватися все, що тоди ще давно було. Якъ то воно молоди лита згадуються такъ легко! Ось теперь: сьгодні що зробишь—завтра вже й забудь. А ти, далеки лита не забуваються...

Отъ же не забудь, якъ вони пидъ вербами удвохъ сидылы, якъ на вулицы стривалыся.

— Выйдешъ сьгодні, сердце?

— Биля крыныцы жды!

И винъ ждавъ... Гарно тоди було... А тамъ весилля... Бучне було,—тоди ще горилка дешева була. Такъ, весилля... Тоди ще кумъ Семень почавъ пыты варену зъ мыскы и край у мысци выкусывъ. И такъ и згадалось йому Семенове облыччя,—червоне, очи вырячени, самъ винъ до мыскы прыпавъ... На що воно згадується такє?

А якъ диты пишлы!... Господы! яки вони ради имъ булы. Такъ ни жъ: тройко малымы вмерло, дочка замижня була—въ землю полягла...

И ось зненацька ще дужче у Йвана сердце защемило: се щось нове згадалось. Господы! й на вищо винъ такъ зробиывъ тоди! Винъ николы ии не бувъ, ни... Тилькы разъ се було: винъ зъ шынку прыйшовъ — уся громада була тоди въ шынку, и винъ бувъ... И за вищо винъ ии вдарывъ? Не згада вже теперь, тилькы зна, що вдарывъ просто на одмашъ кулакомъ. Хотивъ по голови, та п'яный бувъ—похытнувсь, у груди влучывъ. А вона й не заплакала... Вона зроду вперше видъ його быта була: якъ стояла, такъ и впала на пилъ, мовчыть, тилькы за груди вхопылася, на його такъ дывыться... Якъ вона тоди дывылася!... Винъ и теперь неначе той поглядъ бачыть. Охъ на вищо жъ винъ се зробиывъ!...

— Мамо!—скрыкнувъ з-просоння невеличкый хлопчыкъ, що спавъ на полу.—Мамо!

И винъ росплющывъ очи, подывывсь навкругы и ще сонный, пидвивсь и сивъ на полу.

— Мамо! Де мама?—пытався винъ.

Дали хлоп'я замовкло на хвылыну, а потимъ мабуть одразу йому згадавсь учорашній похоронъ, и винъ скрыкнувъ изнову:

— Мамо! Я хочу мамы!—и облився слизьми.

Дви дивчыны: бильша—Галя и менша—Одарка—тежъ попрыкыдалысь одъ голосиння братового и повставалы. Одарка заразь же почала вдвохъ изъ братомъ клыкаты маму й плакаты.

Сей выпадокъ розигнавъ Иванови мріи. Винъ пидійшовъ до плачущыхъ дитей.

— Не плачте, диткы, годи!—промовлявъ винъ, голублячы ихъ.

— Я маму хочу!—не вгававъ малый Васылько.

— Маму!—хлыпала, тручы рукамы очи, Одарка.

— Мамы нема, диткы...—тыхо, ледви промовывъ батько.—Мамы нема: вона пишла... до титкы Маруси. Ось пидождить, скоро вернеться...

— Ни, ни!—голосывъ хлопецъ.—Тато не такъ кажуть: мама не пишлы, мамусю въ яму закопано вчора. О! На вищо въ яму! Я не хочу такъ,—тамъ холодно мами!

И диты зновъ облылыся дрибными слизьми. Тилькы Галя, сыдючи въ кутку, хочъ и плакала, але тыхо, сылкуючыся вдержуваты сльозы, що такъ и сыпалыся зъ карыхъ оченяты и теклы по билому скудлому выдохку. А дали, мовъ перемигшы себе, вона втерла сльозы и сыдила не ворущучыся, тилькы ии маленьке тильце здригалося раз-по-разъ то зъ жалю тяжкого, то зъ холоду, що панувавъ у нетопленій хати. А Васылько зъ Одаркою все плакалы, та й плакалы, голосно клычучы маму. Иванъ не знавъ, що й робыты. Колы се Галя встала, ще разъ утерла останни слиды видъ слизь и пересила до дитей. Вона обвыла имъ шыйкы своими тоненькымы рученятамы, прыгорнула ихъ обохъ до себе й почала розважаты. Иванъ не чувъ усього, що вона имъ тыхенько шепотила на вуха, винъ почувъ тилькы деяки урывкы:

— Не плачь... Я кашкы зварю... Ну, ну—годи... Я тоби ляльокъ нароблю и „котка“ заспиваю...

И бидна маленька дивчынка, сама ледви вдержуючы сльозы, почала спиваты „котка“, ту саме писню, що такъ недавнечко спивала надъ нею мама, люба мама, що лежить теперъ у холодній, снигомъ заметеній ями... И якъ ии колысь бавыла мама сією писенькою, такъ и вона розважае теперъ нею своихъ маленькыхъ „братика й сестрычку“, що такъ, якъ и вона, зосталыся безъ мамы.

Спершу диты мало їи слухалы, але потимъ почалы плакаты тыхше, а дали й зовсимъ замовкы и тилькы хлыпалы раз-по-разъ. И вже тоди, якъ хлыпання стыхло, и Галя втерла обомъ сльозы, Васылько промовывъ:

— Я вставаты хочу!

Галя почала його вдягаты, обуваты чоботы. Гараздъ напрацювавшыся зъ Васылькомъ, Галя заходылася бия Одаркы. Тутъ дило було лекше, и незабаромъ вона вже вмывала обохъ дитей. Васылько спершу почавъ бувъ змагатыся, кажучы, що винъ не хоче вмыватся, бо холодно, и треба було довго вмовляты його, поky винъ згодывся на вмывання та на чесання, бо й його винъ не любывъ за те, що „тоди скубеться“. Але потроху Галя поборола вси ти труднаци.

— Тату! я йисты хочу!—тыхенько промовыла Одарка, хапаючы батька за рукавъ.

— И я хочу, снитаты хочу!—завивъ и соби Васылько.

Бидолашний батько полизъ на польцю по хлибъ.

— Я не хочу хлиба, я хочу кулешыку!—не згожувався хлопець.

— Сынку, нема кулешыку; ось пидожды—я зварю.

— Я не хочу пидожды, я заразъ хочу!

И знову сльозы. Старый не знавъ, що й робыты. Тутъ знову довелося Гали розважаты дитей. Чы про кулешыкъ вона имъ шепотила, чы про що инше,—тилькы воны й сього разу почалы потроху затыхаты. Зридка тилькы чуты було Васылькови выгуку:

— А я такъ не хочу! Я хочу отакъ!

Та скоро й винъ замовкъ. Диты почалы грызты хлибъ. Васылько, насупывшысь, ухопывъ обома рукамы окраецъ и зъ усїи сылы кусавъ його своїмы бильмы зубамы. Винъ ще не покынувъ дуты губы й очевыдькы захожувався щось выгукнуты. Надто въ хати було такъ холодно, що въ дитей посынили руки.

— Я змерзъ!—зарепетувавъ хлопець.

Галя мыттю кынулася, знайшла юпчыну, вдягла брата й сестру.

— И солы нема!...—додавъ винъ дали, показуючы Гали свїй хлибъ.

— И мени солы!—попрохала Одарка.

Галя густо насолыла дитямъ хлибъ цупкою сирсю силлю.

Теперь уже помы не було чого голосыты, и диты на якый часъ зовсимъ заспокоилысь и мовчали.

А Иванъ тымъ часомъ думавъ про те, якъ то винъ буде поратыся. Диты голодни, имъ треба чогось изварыты.

И винъ пишовъ зъ хаты, нарубавъ и внисть дровъ, дали почавъ ростопляты въ печи. Що жъ його варыты? Кынувся шу-каты чого небудь—знайшовъ пшона.

— Зварю хочъ кулишу,—думае.

И винъ почавъ змываты пшоно. Змывъ, у горщыкъ усыпавъ.

— Э, дурный! На що жъ я всыпавъ? Треба спершу окрипъ нагреты.

И винъ высыпавъ пшоно зъ горщыка. Дали...

Дви маленьки рученькы зненацька обхопылы йому шыю, добри кары оченята, трохы заплакани, глянулы йому въ вичи.

— Тату, кыньте,—я зроблю... Я знаю...

Иванъ дывуючыся глянувъ на Галю.

— Годи-бо, тату, не займайте, я сама впораюсь,—казала вона.

— Куды тоби, дочко, ты ще мала!—видмагався батько.

— Я хочъ мала, а я знаю... Я навчуся ще, а теперъ якъ небудь—мамы нема...

Дви слъозыны знову заблыщали у дивчыны на очахъ.

Иванъ мовчки видйшовъ одъ печи и сивъ била столу. Одарка та Васыль сыдили въ кутку на полу й мовчки дывылыся то на батька, то на Галю.

А вона тымъ часомъ не гаялася. Вона поперемывала горщыкы, поналывала, яки треба, й почала становыты въ пичъ. Одынъ горщыкъ бувъ йй важкый—вона поклыкала батька:

— Тату, пособить!

Иванъ схопывсь и поставывъ горщыкъ у пичъ.

Дали маненька господыня знайшла десь капусты, сала й увесь хазяйчынъ надибокъ и почала поратыся, якъ справжня господыня. И тутъ маненьки рученята не зовсимъ спершу слухалыся, та дали звыклы. Иванъ довго мовчки дывывся на неи.

— Хазяйкою буде!...—гирко всмихаючыся, промовывъ и пишовъ зъ хаты.

А диты й соби, дывуючыся, глядили на свою маненьку сестру. Ще недавно вона зъ ими въ ляльки гулялася, а теперъ онъ уже пораеться. И вдягае ихъ, и годуе, и варыты—зовсимъ, якъ мама.

— Галю, кожухъ изсунувсь,—озывается братъ.

Галя кынула пичъ и побигла вдягаты його. Винъ учепывся ий за шыю.

— Галю, ты мени кулешыку зварышь?—пытався хлопецъ, за-
зыраючы ий у вичи.

— Зварю, зварю,—казала вона, гладючы його по голови.

— Ты мене отакъ, якъ мама, погладь!—казавъ Васылько, на-
правляючы ий руку.

И вона гладыла його, якъ мама, а въ самой слёзы на
очахъ бренилы.

Маненька Одарка й соби сипала ии за руку й жалилася:

— Хлибъ твердый: я губу соби вдрыгнула,—болыть.

И вона пидставляла свою голову пидъ сестрыну руку. И
сестрына рука гладыла тоди обохъ.

— А скоро кулешыкъ? Я кулешыку пидожду,—казавъ голод-
ный хлопецъ.

— Пидождить, пидождить—ось я заразы,—одмовляла Галя и
зновъ кыдалась до печи, але не надовго, бо раз-по-разъ то
братъ, то сестра скиглилы, що имъ або „носа треба втерты“,
або „почухаты, бо щось куса“, або ще чого иншого. И Галя вты-
рала носа, чухала тамъ, де свербыть, або ще чымъ иншымъ удо-
вольняла дитей...

* *
*

Сумно тягнеться день.

Батько то ввійде въ хату, то зновъ пиде,—выдко, що винъ
не знайде соби дила. Винъ и не говорыть ничего, бо все, про
вищо ни забалака, нагадуе и йому, й дитямъ велыку втрату.
Тилькы иноди скаже имъ яке слово, якъ вони про вищо въ
його спытаються, або пожалуе ихъ мовчкы.

Диты—тежъ смутни-невесели—не граються навить. Одарка
вытягла була черепокъ изъ своимы лялькамы и почала ихъ садо-
выты на лави. Вона хотила гулятысь такъ, якъ и ранійше: маты
пустыла дитей у лись по ягоды, тамъ ихъ напавъ вовкъ—ледви
втеклы. Вона вже почала була казаты за дитей:

— Мамо, пустить насъ...

Але те слово „мамо“ зновъ нагадало ий забуте на хвылыну
власне горе, и вона голосно заплакала, кынула ляльки й зализла
на пиль у кутокъ.

Галя поралась, нагодувала дитей сніданнямъ, потимъ обидомъ,—батько не йивъничого.

По обиди Васылько пидійшовъ до батька, що сьдивъ на лави й мовчки думавъ свои невесели думкы.

— Тату!—почавъ винъ, учепывшыся йому за руку.—Тату!

Його лычко зробылось одразу якесь поважне, зовсимъ не такъ, якъ у дытыны.

— Що, сынку?

— Тату, Галя намъ теперь мамою буде,—промовывъ хлопець, показуючы на сестру.

— Буде, буде!—шепотивъ батько, ледви вдержуючыся, щобъ знову не заплакаты.

— Вона—якъ мама,—зновъ розказувавъ хлопець,—вона кулешыку наварыла, вона вдягла мене...

— Такъ, сынку, такъ,—вона тобі все зробыть, а ты не плачь, грайся—все буде...

* *
*

Уже повечерялы. Сумно повечерялы—перша вечеря безъ матери. Старый батько лигъ на печи, диты й соби почалы лягаты.

— Галю, роззуй мене!—прохавъ Васылько, сьдуючы на полу и простягаючы до сестры вбуту ногу.

— Заразъ, Васыльку, заразъ!

— Галю, а мени спидныцю скынь, а то зятяглась вузломъ, такъ не розвяжешъ!—озывалась Одарка.

И Галя, не можучы подужаты рукамы, зубамы почынала розвязуваты зятягнений вузоль.

Та такы послалыся й пороздягалыся; Галя повклала й повкрывала диты.

— А мы, Галюсю, не хочемо спаты,—роскажы намъ казочки!—прохалы воны.

— Про трьохъ сестеръ та про калынову сопилочку,—додавала Одарка.

И Галя, прымостывшысь биля ихъ на полу, почала казку:

— Бувъ соби, жывъ соби дидъ та баба и було въ ихъ тры дочкы и що-найменшу Галею звалы...

— Галею? Якъ тебе?—перехоплюе хлопець.

— Эге, якъ мене... Отъ и пишылы воны одного разу в-литку по ягоды. То ти сестры рвуть та йидять, а Галя рве та въ глечыкъ кладе, каже:—понесу до-дому татови й мамуси...

— Такъ, якъ ты,—зновъ каже хлопець.—И ты такъ: нарвешъ ягидъ и намъ прыносышъ. А ягоды таки солодки!

— Ну, цыть же, не перепыняй!... То ти сестры й кажуть:—Якъ мы до-дому вернемось? у неи скилькы ягидъ, а въ насъ нема. Давай уьемомъ ии, а ягоды заберемо...—росказувала Галя, а диты все слухалы. Маненька Одарка пидвелася трохы й зипершысь щичкою на руку, дывылася замысленымы очыма на сестру, а Васылько й соби прытыхъ и тилькы, не видрываючы очей одъ сестры, пыльно, жадибно слухавъ, бо се така гарна казка!

Онъ Галею вже вбыто—бидна вона!—и въ землю закопано. А на могыли калына выросла. А вивчаръ сопилку зъ калыны выризавъ, грае:

Ой, помалу-малу, вивчарыку, грай,
Та не вразы мого серденька въ край:
Мене сестры зарубалы,
Пидъ кушыкомъ поховалы,
Ще й ногамы прытопталы...

Слухають диты, якъ Галя спивае, а дали зновъ тыхи слова зъ казкы немовъ ллються одно за однимъ у чудовій дытячій вымови. Довго тягнеться казка, а тамъ и друга. И потроху очи заплющуються, тихый сонъ оповыва диты, и схыляється Одарчына голова на подушку поручъ изъ братомъ, що заснувъ уже пидъ Галыне оповидання.

Поснули диты, навить старый батько заснувъ. Тилькы Галя не спыть—се маненьке худеньке дивчатко зъ карымы оченятамы, ся нова мама симъ дитямъ. Вона тихо встае и йде насередъ хаты. Вона ще не моылася на ничъ и заразы моытыся буде. И стае дивчына навколишкы й тихо шепоче моытвы, не розумючы ихъ, каличучы слова, але жъ безъ краю вирючы каже ихъ. Ось вона проказала Отче-наша, Богородыцю. Бильше вона не знае ни одній моытвы. Вона теперъ такъ помолыться, сама видъ себе.

Билылыцый мисяць тихо пльвъ высокымъ небомъ, розываючы свое срибне проминня. Пльвъ и оглядавъ свить шырокий,

а оглядаючи зазырнувъ у маленьку хатыну, де маленьке дивчатко тыхо шепотило молитвы, стоячы навколишкахъ.

— Господы! визьмы мою маму до себе зъ холодной ямы—нехай йй у тебе гарно буде. И мени дай, Господы, щобъ роботы навчылася, щобъ замисть мамы стала братикови й сестрыци...

Глянувъ мисяць на дивчатко и, зачудованый у святому здывуванню, немовъ зупынився на неби, облываючи маленьку дивчынку, що молилася середъ хаты, моремъ свого сриблястого проминня. Чы бачывъ винъ, вичный безъ краю, колы небудь таку дивчынку, чы чувъ таку молитву? Колы бачывъ и чувъ, то чы однисъ же Богови ту молитву, щобъ Винъ обитеръ слъозы на схудлому облыччю? Хай же винъ и теперъ виднесе ии, сю молитву, туды, передъ престиль Довичньому й положить Йому до нигъ, яко найчыстйше й найсвятйше почування маленького дытячого серденька!...

А вона все молилася, у мисяшному свити стоячы, мовъ ясный неземный духъ чыстои любовы. А потимъ, положывшы тры поклоны, устала, пидйшла до брата й до сестры, вгорнула имъ ноги кожухомъ и сама лягла билиа ихъ, накынувшы на плечи свытыну.

И довго стоявъ мисяць зачудованый, довго дывывсь у викно, ллючы небесный свить у хату, ажъ погы якась хмарка набигла й сховала його...

1885.

